

Tunnelrat

DEEL I

.....

Zondag 20 mei

De jongen zag haast niets in het donker, maar dat hoefde ook niet. Ervaring en veel oefening zeiden hem dat het goed was. Mooi en gelijkmatig. Hij maakte strakke halen en gebruikte zijn hele arm met een soepel draaiende pols. Het lagertje in de spuitbus moest blijven rollen. Geen druipende letters. Prachtig.

Hij hoorde de lucht sissend ontsnappen en voelde het kogella-gertje rollen. Het gaf hem een goed gevoel. De geur herinnerde hem aan de sok die in zijn broekzak zat en hij speelde met het idee om wat te snuiven. Later misschien, dacht hij. Hij wilde nu niet stop-pen, niet voor hij zijn naamtekening met één ononderbroken haal had afgemaakt.

Toen hij het geluid van een motor boven het gesis van de spuit-bus hoorde, hield hij direct op. Hij keek om zich heen, maar behal-ve de reflectie van het maanlicht op het waterreservoir en het flau-we schijnsel van de lamp van de watertoren, halverwege de dam, zag hij geen licht.

Het was wel degelijk een motor, dacht hij. Vermoedelijk van een pick-up, en nu meende hij banden te horen die over het grind van de toegangsweg knarsten. De wagen kwam dichterbij. Tegen drieën in de ochtend en er kwam iemand aan? Wat moest dat? De jongen stond op en gooide de spuitbus over het hek, in de richting van het water, en hoorde hem in het struikgewas terechtkomen. Niet hard genoeg gegooid. Hij pakte de sok uit zijn zak en besloot één flinke haal te nemen om zichzelf moed in te spreken. Hij hield de sok onder zijn neus en snoof. Even stond hij te wankelen en onwillekeurig trilden zijn oogleden. Ook de sok gooide hij over het hek.

Hij zette zijn brommer rechtop en liep ermee over de weg, naar het hoge gras en de naaldbomen onder aan de heuvel. Hier zouden ze hem niet zien, dacht hij, maar hij kon wel zien wat er gebeurde. Het geronk van de motor klonk nu duidelijker. Hoewel hij zeker wist

dat ze nu vlakbij waren, zag hij nog geen koplampen. Hij wist niet wat hij ervan moest denken, maar hij kon geen kant meer op. Hij liet de brommer in het hoge gras vallen en stopte het draaiende voorwiel met zijn hand. Toen liet hij zich in het gras zakken en wachtte op wie of wat er zou komen.

Harry Bosch hoorde de helikopter cirkelen, in het licht, ergens boven de duisternis waarin hij zich bevond. Waarom landden ze niet? Waarom boden ze geen hulp? Hij tijgerde in een vochtige, donkere tunnel en zijn batterijen waren zowat leeg. De straal van zijn zaklantaarn werd met iedere meter die hij vorderde zwakker. Hij had hulp nodig. Hij moest meer vaart maken. Hij moest aan het einde van de tunnel zijn voordat hij geen licht meer had en hij in het donker zou zitten. Hij hoorde de heli nog een keer cirkelen. Waarom landden ze niet? Waar was de assistentie die hij nodig had? Toen het geluid zwakker werd, werd hij nog angstiger. Hij kroop nu harder op zijn bebloede knieën. Met zijn ene hand hield hij de zaklantaarn vast en met zijn andere hand probeerde hij zijn evenwicht te bewaren. Hij keek niet achterom. Hij wist dat de vijand ergens in de duisternis achter hem zat. Onzichtbaar, maar aanwezig, en ze wonnen terrein.

Toen de telefoon in de keuken overging, was Bosch in één klap klaarwakker. Hij telde het aantal keren dat het toestel rinkelde en vroeg zich af of hij er één of twee had gemist en of het antwoordapparaat nog aanstond.

Dat was niet het geval. Het antwoordapparaat ging niet aan en de telefoon hield niet op met rinkelen na de obligate achtmaal. Hij vroeg zich af waarom dat was. Waarom niet zes keer? Of tien? Hij wreef in zijn ogen en keek om zich heen. Hij hing onderuitgezakt in de stoel in de zitkamer, die met de verstelbare rugleuning. Eigenlijk was de stoel het beste stuk van zijn armzalige meubilair. Hij beschouwde hem als zijn waakstoel. In feite was dat geen juiste benaming, want hij sliep er ook vaak in als hij geen dienst had.

Het ochtendlicht viel door de spleet tussen de gordijnen en scheen op het lichte parket. Hij zag lui dansende stofdeeltjes in het licht bij de schuifpui. De lamp op het tafeltje naast hem brandde en de televisie was nog aan. Het geluid stond zacht en hij zag dat er een religieus programma werd uitgezonden. Op de salontafel lagen de metgezellen van slapeloosheid: een spel kaarten, tijdschriften en wat misdadpockets, de meeste maar even ingekeken en daarna terzijde gelegd. Hij zag een verfrommeld pakje sigaretten en drie lege bierflesjes van verschillende merken. Hij was aangekleed, tot en met

een gekreukte stropdas die met een zilveren dasspeld aan zijn witte overhemd was bevestigd.

Hij reikte naar zijn riem en liet zijn hand naar achteren gaan, even onder zijn nieren. Hij wachtte. Toen de semafoon overging, zette hij het irritante gepiep direct af. Hij haalde het apparaatje van zijn riem en keek naar het nummer dat hem had gebeld. Het was nauwelijks een verrassing. Hij kwam moeizaam overeind, rekte zich uit en liet zijn nek een paar keer rollen. Hij liep naar de keuken, naar het aanrecht waar de telefoon stond. In een opschrijfboekje dat hij uit de zak van zijn jasje haalde, noteerde hij: zondagochtend, zeven voor negen. Hij draaide het nummer, en na twee keer overgaan hoorde hij iemand zeggen: 'Los Angeles Politie, bureau Hollywood. U spreekt met Pelch. Hoe kan ik u van dienst zijn?'

'Er kunnen dooien vallen in de tijd die het kost om dat allemaal te zeggen. Geef me de brigadier van dienst even.'

In een keukenkastje vond hij een nieuw pakje sigaretten en hij stak er voor de eerste keer die dag eentje op. Hij spoelde een glas om en hield het onder de kraan. Hij pakte een buisje aspirines uit hetzelfde kastje, nam er twee uit en toen hij de tweede aspirine doorslikte, werd er eindelijk opgenomen.

'Zo? Zat je soms in de kerk? Ik heb je thuis gebeld. Geen sjoerge.'

'Crowley, wat heb je voor me?'

'Ik weet dat we je vannacht hebben opgezadeld met die toestand met die televisie, maar je hebt nog steeds dienst. Jij en je partner, het hele weekend. Dus jij krijgt het lijk bij het reservoir in Hollywood, een dooie in een draineerbuis. Het is bij de weg naar de Mulholland-dam. Weet je waar die is?'

'Ja, ik ken het daar wel. Wat heb je nog meer?'

'Er zijn al uniformjongens. Lijkschouwing en de Technische Recherche zijn onderweg. Verder is er niet veel bekend. Alleen dat er een lijk is, zo'n meter of tien in de buis. Ze willen er niet te ver in kruipen om de plaats-delict niet te versjteren, snap je? Ik heb ze je partner ook laten oppiepen, maar die heeft zich nog niet gemeld. Geeft op zijn telefoon thuis ook geen sjoerge. Ik dacht dat jullie misschien samen ergens waren. Toen dacht ik: nee, eigenlijk is hij Bosch' type niet. Jij het zijne ook niet, bedenk ik me nu.'

'Ik krijg hem wel te pakken. Zeg, als ze niet in die buis zijn gekropen, hoe weten ze dan dat het een lijk is en niet een of andere sloeber die zijn roes uitslaapt?'

'Ze zijn er een eindje ingekropen en hebben met een stok of zo

gepord. Zo dood als een pier.'

'Ze willen de plaats-delict niet versjteren en gaan wel een beetje met een stok porren? Mooie boel. Broekies zeker?'

'Hé, Bosch. We worden gebeld en we moeten erheen, ja? Als alle telefoontjes voortaan linea recta naar Moordzaken moeten, zijn jullie binnen de kortste keren helemaal geschikt.'

Bosch drukte de sigaret uit in de roestvrijstalen afwasbak en keek uit het raam. Hij keek naar beneden, langs de heuvel, en zag een toeristtram rijden tussen de enorme, beige studio's van Universal City. De muur van een van de grote gebouwen was hemelsblauw geschilderd, met toefjes witte wolken, waar films werden opgenomen als de lucht van Los Angeles te grauw was.

'Hoe is de melding binnengekomen?'

'Anoniem via het alarmnummer. Even na vieren. Volgens de meldkamer is er gebeld vanuit een cel op de Boulevard. Iemand die daar aan het rotzooien was, heeft het lijk gevonden. Wilde geen naam noemen. Zei alleen dat er een lijk in een buis zat. Er is een band van.'

Bosch voelde woede in zich opkomen. Hij pakte het buisje aspirines en stopte het in zijn zak. Hij dacht aan het tijdstip van de melding, deed de deur van de ijskast open en zag dat er niets van zijn gading was. Hij keek op zijn horloge.

'Als je de melding om vier uur hebt ontvangen, waarom hoor ik het dan nu pas? Zo'n vijf uur later?'

'Al wat we hadden, was een anoniem telefoontje. Volgens de meldkamer was het een jochie. Ik ga niet een van mijn mensen op die basis midden in de nacht naar een of andere draineerbuis sturen. Voor hetzelfde geld is het een geintje. Of een hinderlaag. Het kon verdomme van alles wezen. Ik heb gewacht tot het licht werd, het hier een beetje rustig was geworden en heb er een van de jongens aan het eind van zijn dienst naartoe gestuurd. Nu we het daar toch over hebben, mijn dienst zit er ook op. Ik ga pleite. Ik heb hier zitten wachten tot ik van hen en van jou hoorde. Heb je nog vragen?'

Bosch wilde hem vragen of het in zijn hersens was opgekomen dat het in een buis altijd donker is, of het nou vier uur of acht uur 's ochtends was, maar hij liet het maar zitten. Het had toch geen zin.

'Heb je nog vragen?' herhaalde Crowley.

Bosch kon niets bedenken, maar Crowley vulde de leemte op. 'Het is vermoedelijk een junkie met een overdosis. Hebben we aan de lopende band mee te maken. Verleden jaar hebben we er eentje uit dezelfde buis mogen trekken. Eh... dat was voordat jij bij bureau Hollywood zat, waarmee ik maar wil zeggen dat het waarschijnlijk

eenzelfde geval is. Het was toen een zwerver – ze pitten daar vaak – een junk die zichzelf een overdosis had toegediend. Finito. We waren er toen niet zo snel bij en dankzij de zon die een paar dagen op die buis had gebeukt, was onze vriend helemaal gaar. Als een gebraden kippetje, maar hij rook wat minder jofel.’

Crowley grinnikte om zijn eigen grapje, maar Bosch kon er niet om lachen. De brigadier ging verder: ‘We trekken die vent uit die buis en de naald zit nog in zijn arm. Zal nu niet veel anders zijn. Een lullig klusje, niet echt iets om over naar huis te schrijven. Je rijdt erheen en je bent tegen twaalfen weer thuis om een uiltje te knappen of om naar het baseball te kijken. Het volgend weekend moet een ander aan de bak en dan heb jij vrij. Drie dagen achter elkaar nog wel, vanwege Memorial Day. Doe me nou een lol, ga erheen en kijk wat ze hebben.’

Bosch dacht even na en wilde net ophangen toen hij vroeg: ‘Zeg, Crowley? Wat bedoelde je toen je zei dat ze er destijds niet zo snel bij waren? Waarom denk je dat we er nu wel snel bij zijn?’

‘De jongens daar zeggen dat ze niets meer dan een pislucht ruiken. Hij moet er nog maar kort liggen.’

‘Zeg hun maar dat ik er met een kwartier ben en dat ze met hun poten overal van af moeten blijven.’

‘Ze...’

Bosch wist dat Crowley zijn mannen wilde verdedigen, maar hij hing op om het niet te hoeven aanhoren. Hij stak nog een sigaret op en liep naar de voordeur om de *Times* van de mat te pakken. Hij sloeg het vijf kilo wegende pak papier op het aanrecht open en vroeg zich af hoeveel bomen ervoor waren gekapt. Hij vond het katern met de onroerendgoedadvertenties en bladerde erin totdat hij de advertentie van Valley Pride Onroerend Goed zag. Hij ging met zijn vinger langs de lijst waar ‘Open Huis’ boven stond, vond een adres met de beschrijving van een object waaronder ‘Vraag naar Jerry’ stond. Hij draaide het nummer.

‘Valley Pride Onroerend Goed. Kan ik u van dienst zijn?’

‘Jerry Edgar graag.’

Het duurde even en Bosch hoorde dat hij een paar keer werd doorgeschakeld voor hij zijn partner aan de lijn kreeg.

‘U spreekt met Jerry. Kan ik u helpen?’

‘Aan het werk, Edgar, bij de Mulholland-dam. Waarom heb je je semafoon niet bij je?’

‘Shit,’ zei Edgar en het was even stil. Bosch kon hem haast horen denken: ik heb vandaag drie bezichtigingen... Het was nog steeds

stil en Bosch zag zijn partner al zitten in een peperduur pak en met een armetierige blik.

‘Wat is er aan de hand?’

Bosch bracht hem op de hoogte van het weinige dat hij wist. ‘Als je wil dat ik het alleen opknap, mij best,’ zei Bosch, ‘en als het moet, kan ik je wel dekken. Ik zeg gewoon dat je nog met die tv-zaak bezig bent en dat ik het lijk in de buis doe.’

‘Bedankt, maar ik kom eraan. Ik moet nog wel even hier voor vervanging zorgen.’

Ze spraken af om elkaar op de plaats-delict te treffen en Bosch hing op. Hij schakelde het antwoordapparaat in, pakte nog twee pakjes sigaretten uit het keukenkastje en deed ze in de zak van zijn jasje. Hij opende een ander kastje en pakte de nylon holster waar zijn pistool in zat, een roestvrijstalen .9 mm Smith & Wesson, geladen met acht XTP-kogels. Hij dacht aan een advertentie die hij in een politiebld had gezien: *Extreme Terminal Performance*. Inderdaad, uiterst terminale afwerking: een kogel die bij inslag anderhalf keer zo groot wordt, diep inslaat en maximale verwondingen veroorzaakt. Wie het ook zo opgeschreven had, het was waar. Bosch had er een jaar geleden iemand van zes meter afstand mee doodgeschoten. De kogel was onder de rechteroksel ingeslagen, er onder de linkertepel uitgekomen en had op zijn weg hart en longen geraakt. XTP. Uiterst terminaal. Hij klipte de holster rechts aan zijn riem, liep de badkamer in en poetste zijn tanden zonder tandpasta, die hij de dag ervoor vergeten was te kopen. Hij haalde een natte kam door zijn haar en keek even naar zijn veertig jaar oude, roodomrande ogen. Hij bekeek de grijze haren die zijn bruine krullen bedreigden. Zelfs zijn snor werd grijs. Als hij zich schoor, zag hij naderhand een grijze waas in de wastafel. Hij voelde aan zijn kin, maar besloot zich niet te scheren. Hij ging het huis uit zonder zelfs maar een andere das om te doen. Het zou zijn klant een zorg zijn.

Bosch vond een stukje ijzer waar geen duivenpoep op zat en leunde met zijn ellebogen op de reling boven de Mulholland-dam. Met een sigaret tussen zijn lippen keek hij door de pas naar de stad beneden hem. De lucht was zo grijs als cordiet en de smog lag als een lijkwade over Hollywood. Een paar wolkenkrabbers van downtown torenden boven de smerige lucht uit, maar de rest van de stad werd bedekt door de vuile deken.

Een zacht briesje bracht een vage, chemische lucht met zich mee. Hij kon het al snel thuisbrengen. Malathion. Hij had op de radio

gehoord dat de helikopters met bestrijdingsmiddelen die nacht boven Noord-Hollywood tot aan de Cahuenga-pas hadden gespoten. Hij dacht aan zijn droom van die nacht en dat de helikopter maar niet landde.

Achter hem was het grote, blauwgroene waterreservoir. De oude, eerbiedwaardige dam in de canyon in de heuvels van Hollywood hield bijna tweehonderd miljoen liter drinkwater tegen. De oever van het reservoir liet een twee meter brede strook kurkdroge grond zien, veroorzaakt door de droogte die al vier jaar aanhield. Rondom het water was een drie meter hoog hek geplaatst. Toen Bosch ter plekke was aangekomen, had hij zich afgevraagd of het hek was neergezet om de mensen te beschermen of het water.

Hij droeg een blauwe overall over zijn gewone kleren. Zweetplekken waren zichtbaar bij zijn oksels en op zijn rug, ondanks de twee lagen kleding. Zijn haar en zijn snor waren vochtig. Hij was in de buis geweest. Het warme briesje leek zijn bezwete rug te drogen.

Harry Bosch was geen grote man. Hij was nog geen een meter tachtig en redelijk pezig. Hij was in de pers wel beschreven als 'gespied'. Zijn pezen waren als nylonkoorden, maar zijn formaat verhulde zijn kracht. Het grijs in zijn haar zat vooral aan de linkerkant. Hij had donkerbruine ogen, zwart bijna, die zelden iets verrieden.

De ruim veertig meter lange buis was bovengronds en lag parallel aan de toegangsweg naar het reservoir. Hij was zowel vanbinnen als vanbuiten roestig. Er zat niets in en hij werd niet gebruikt, behalve door mensen die er onderdak in vonden of door jongelui die hem gebruikten als doek voor hun graffiti. Bosch had geen idee waarom die draineerbuis daar lag, maar de opzichter had het hem uitgelegd. De buis lag er om modder tegen te houden. Zware regenval, zo zei de man, deed de aarde loskomen en de modder stroomde dan van de heuvels naar het reservoir. De pijp, met een diameter van zo'n negentig centimeter, was een erfenis van een of ander bouwproject dat niet was voltooid en was eigenlijk de enige bescherming tegen modder. De buis werd op zijn plaats gehouden met een centimeter dikke ijzeren stag die in beton was vastgeklonken.

Voordat hij erin was gekropen, had hij zijn overall met de witte letters LAPD op de rug, aangetrokken. Toen hij de overall uit de kofferbak van de auto had gepakt, besepte hij dat die schoner was dan de kleren die hij wilde ontzien. Hij trok hem desondanks aan, gewoon omdat hij het gewend was. Hij was een methodisch werkende, traditionele, bijgelovige onderzoeker.

Toen hij met zijn zaklantaarn in de hand in de vochtige, claus-

trofobie oproepende cilinder was gekropen, ging zijn hart sneller kloppen en leek het alsof zijn keel werd dichtgesnoerd. Hij ervoer een bekend, beklemmend gevoel in de maagstreek. Angst. Hij knipte de lantaarn aan en de duisternis verdween samen met de gevoelens van onbehagen. Hij was aan de slag gegaan.

Nu stond hij over de reling gebogen te roken en dacht na. Brigadier Crowley had gelijk gehad: de man in de buis was zonder twijfel dood. Hij had het echter bij het verkeerde eind gehad toen hij zei dat het een 'lullig klusje, niet iets om over naar huis te schrijven' leek. Harry zou niet bij twaalven thuis zijn, geen uiltje knappen en niets van het baseball zien. Hier klopte iets niet en hij wist dat al nog voor hij drie meter in de buis had afgelegd.

Er waren geen sporen te zien; dat wil zeggen, geen bruikbare. De bodem was vuil, bedekt met gedroogde modder en bezaaid met restanten van papieren zakken, lege wijnflessen, proppen watten, gebruikte naalden, stukken krant – het huisvuil van dakloze verslaafden. Bosch had de rommel met zijn zaklantaarn beschenen terwijl hij zich langzaam voortbewoog. Hij zag geen duidelijk spoor dat de dode, die met zijn hoofd in de richting van de ingang lag, had getrokken. Dat klopte niet. Als de man er op eigen kracht was ingekropen, had hij daar aanwijzingen voor moeten vinden. Was hij erin gesleept, dan had daar ook iets van te zien moeten zijn. Er was echter niets te zien en dat was een van de dingen die Bosch verontrustten.

Toen hij bij het lijk aankwam, zag hij dat het zwarte poloshirt van de man over zijn hoofd was getrokken en dat zijn armen nog in de mouwen zaten. Bosch had genoeg doden gezien om te weten dat alles mogelijk was tijdens de laatste paar ademtochten. Hij was ooit bij een zelfmoordgeval geweest waarbij het slachtoffer zichzelf had neergeschoten en die vlak voordat hij stierf een andere broek had aangedaan, blijkbaar omdat hij niet drijvend in zijn uitwerpselen gevonden wilde worden. De toestand van het shirt en de armen kon Harry niet rijmen. Het leek erop dat de man door iemand aan de kraag van zijn poloshirt in de pijp was getrokken.

Bosch had het lijk niet aangeraakt, noch had hij het shirt over 's mans hoofd getrokken. Hij zag wel dat het een blanke man was, maar zag zo gauw geen letsel. Nadat hij het lijk had bekeken, had hij zich er voorzichtig langs gemanoeuvreerd, waarbij zijn gezicht op vijftien centimeter afstand van de man was. Daarna was hij door de resterende dertig meter van de pijp naar buiten gekropen. Ook daar zag hij geen sporen of andere aanwijzingen. Na twintig minuten in de buis stond hij weer in het zonlicht. Daarna zei hij tegen Donovan

van de Technische Recherche dat deze aan zijn rapportage van de plaats-delict kon beginnen en een video-opname kon maken van het lijk. Donovan keek verbaasd toen hij hoorde dat hij aan de slag moest voor een zaak die hijzelf al had afgedaan als een geval van overdosis. Donovan heeft waarschijnlijk kaartjes voor het baseball, dacht Bosch.

Nadat hij de buis aan Donovan had overgedragen, stak Bosch een sigaret op en liep hij naar de dam om over de stad uit te kijken. Over de reling gebogen, hoorde hij het verkeer van de Hollywood Freeway, dat van deze afstand haast lieflijk klonk, als een kalme zee. Hij keek tussen de heuvels door en zag het blauw van zwembaden en bruinrode dakpannen.

Een vrouw in een witte haltertop en gifgroene shorts rende achter hem langs. Ze had een radiootje aan haar broek geklipt en er liep een dun, geel snoertje naar haar koptelefoon. Ze leek niets en niemand te zien en tot op het moment dat ze het gele politielint zag dat aan het eind van de dam was gespannen, had ze niet door dat er een flink aantal politiemensen aanwezig was. Op het lint stond zowel in het Engels als in het Spaans dat niemand onder het lint mocht doorgaan. Ze stond even 'sur place' te joggen, haar lange blonde haar aan het zweet op haar schouders geplakt, en keek naar de politiemensen, die op hun beurt naar haar keken. Ze draaide zich om en rende terug in de richting waaruit ze was gekomen, achter Bosch langs. Hij volgde haar met zijn ogen en toen ze bij de watertoren was aangekomen, zag Bosch dat ze ergens voor opzij stapte. Hij liep erheen en zag dat er glas op de grond lag. Hij keek naar boven en begreep dat dat van de gebroken lamp boven de deur van de watertoren was. Hij nam zich voor om de opzichter te vragen of hij de lamp onlangs had nagekeken.

Toen Bosch weer bij de reling stond, zag hij beneden hem iets bewegen. Hij keek eens goed en zag een coyote die op het tapijt van dennennaalden snuffelde aan het afval dat tussen de bomen lag. Het was een klein beest en zijn vacht was mottig en ontbrak zelfs op sommige plaatsen. Er waren er nog maar een paar rondom Los Angeles en dan alleen in beschermde gebieden. Vuilnismannen van de vervuilers.

'Ze gaan hem er nu uithalen,' hoorde hij iemand achter zich zeggen. Bosch keek achterom en keek in het gezicht van een van de uniformjongens. Hij knikte en liep achter de man aan, onder het gele lint door en terug naar de buis.

Uit de met graffiti bekladde buis klonk een kakofonie van gezucht

en gesteun. Een man met een vuile, gespierde blote rug vol schrammen kwam achterwaarts uit de buis tevoorschijn. Hij sgorde aan een stuk dik, zwart plastic waarop het lijk lag. De dode lag nog op zijn rug; zijn hoofd en armen voor het merendeel onzichtbaar door het zwarte poloshirt. Bosch zocht Donovan en zag dat die zijn videocamera in het blauwe busje van de Technische Recherche opborg. Harry liep op hem af.

‘Ik wil graag dat je al het afval, de kranten, blikjes, papieren zakken, de naalden die ik heb zien liggen, de watjes, de flessen – de hele santenkraam voor me registreert en meeneemt.’

‘Oké,’ zei Donovan. Hij aarzelde even en voegde eraan toe: ‘Niet om het een of ander, Harry, maar denk je echt dat dit een zaak is? Is het wel de moeite waard?’

‘Dat weten we pas na de lijkschouwing.’ Bosch wilde weglopen, maar hij bedacht zich en zei: ‘Donnie, ik weet dat het zondag is, dus tof dat je er geen punt van maakt om er weer in te kruipen.’

‘Mij maakt het niet uit. Ik krijg mooi overuren uitbetaald.’

De man met de blote bast en de technische man van Lijkschouwing zaten gehurkt bij het lijk. Beiden droegen witte rubberhandschoenen. De technicus heette Larry Sakai. Bosch kende hem al heel wat jaren, maar mocht hem niet. Naast Sakai stond een open instrumentenkoffertje. Hij pakte er een scalpel uit en maakte even boven de linkerheup een snee van ruim twee centimeter. Er kwam geen bloed uit. Hij pakte een thermometer en bevestigde die aan een sonde. Hij stak de thermometer in de snee en kundig, zij het enigszins ruw, manoeuvreerde hij de thermometer naar de lever.

De man zonder shirt maakte een grimas en Bosch zag dat hij een tatoeage van een traan bij zijn rechterooghoek had. Om een of andere reden leek die traan op zijn plaats. Bosch vermoedde dat die enkele traan de enige vorm van emotie zou zijn voor de overledene.

‘Tijdstip wordt een slag in de lucht,’ zei Sakai, die niet opkeek. ‘Die buis en de stijgende buitentemperatuur beïnvloeden de temperatuur van de lever. Osito heeft in de buis gemeten en het was daar tegen de achtentwintig graden. Tien minuten later was het tegen de dertig. We hebben niets stabiels, in het lichaam noch in de buis.’

‘Dus?’ vroeg Bosch.

‘Dus van mij krijg je niets definitiefs,’ zei Sakai. ‘Ik neem de resultaten mee en ga berekeningen maken.’

‘Je bedoelt dat je iemand gaat vragen het voor je uit te rekenen?’

‘Maak je vooral geen zorgen. Je hoort het wel als je het autoposierappart komt ophalen.’

‘Nu je het daar toch over hebt... Wie heeft er vandaag dienst?’

Sakai gaf geen antwoord. Hij was bezig met de benen van het lijk. Hij pakte de man bij de schoenen en bewoog de enkels. Hij liet zijn handen naar boven gaan, pakte hem vast bij de dij en boog de knieën. Daarna zette hij zijn handen op de onderbuik, alsof hij naar smokkelwaar zocht. Als laatste stak hij zijn handen onder het zwarte shirt en probeerde hij het hoofd te draaien, maar dat lukte niet. Bosch wist dat lijkstijfheid bij het hoofd inzet, dan naar beneden zakt en uiteindelijk de extremiteiten bereikt.

‘Zijn nek zit goed vast,’ zei Sakai. ‘De maag bijna, maar de extremiteiten zijn nog niet stijf.’

Hij pakte een potlood dat hij achter zijn oor had gestoken en drukte met het gummetje aan het uiteinde op de huid van de zij van de man. De onderkant van het lichaam was paars gekleurd van het gezonken bloed, net alsof de man voor de helft met rode wijn was gevuld. Het was de normale postmortale verkleuring, want wanneer het hart niet meer pompt, zakt het bloed naar het laagste punt. Toen Sakai het potlood op de donkergekleurde huid drukte, kleurde het drukpunt niet wit, wat betekende dat het bloed al was gestold. De man was al heel wat uren dood.

‘De mate van verkleuring en de lijkstijfheid,’ zei Sakai, ‘doen vermoeden dat onze vriend hier zo’n zes à acht uur dood is. Daar moet je het mee doen, Bosch. In ieder geval totdat we de temperatuur hebben berekend.’

Ook nu keek Sakai niet op terwijl hij sprak. Hij en de man die Osito bleek te heten, keerden nu de broekzakken binnenstebuiten. Er zat niets in en ook niet in de zakken die op de bovenbenen van de legergroene broek gestikt waren. Ze draaiden de man op zijn buik om in de achterzakken te voelen. Terwijl ze daarmee bezig waren, boog Bosch zich voorover om de rug van de man te bekijken. De huid was paarsachtig en vuil, maar hij zag geen schrammen of andere tekenen die erop wezen dat er met de man was gesleept.

‘Niets in de zakken, Bosch. Geen papieren,’ zei Sakai, die nog steeds niet had opgekeken.

Voorzichtig begonnen ze het poloshirt naar beneden te trekken. De man had een verwarde haardos waarin het grijs het oorspronkelijke zwart overheerste. Zijn baard was verwilderd en hij zag eruit als een jaar of vijftig, wat Bosch deed vermoeden dat hij in feite rond de veertig was. Er zat iets in het borstzakje van het poloshirt. Sakai pakte het eruit, keek er even naar en deed het in een plastic zakje dat zijn collega voor hem openhield.